

Martin Glaberman (1968)

Mao som dialektiker

Originaltitel: "Mao as a dialectician". Publicerat i *International Philosophical Quarterly*, vol. VIII, nr 1, mars 1968. Svensk översättning: Ingemar Johansson.

Mao Zedongs anseende som filosof, som materialistisk dialektiker, vilar i första hand på hans essäer *Om praktiken* och *Om motsättningar* samt delvis på *Om den riktiga behandlingen av motsättningarna inom folket*.^{*} Denna produktion uppgår, beroende på upplagan till 100 sidor eller något mer och skulle inte i vanliga fall berättiga sin författare till att tas på allvar som filosof. Maos fall är emellertid inget vanligt fall. Hans betydelse som politisk personlighet och hans inverkan på historien kan inte ifrågasättas. Frågan om hans filosofis natur får därför en betydelse som inte kan avfärdas med hänvisning till gängse vetenskapliga normer.

Att granska Mao som dialektiker är förenat med vissa svårigheter. Först och främst kvaliteten på hans arbete. Det skulle vara ganska lätt att underbygga ståndpunkten att Mao som filosof är oskarp och trivial. Det är svårt att ta professor George Thomsons påstående att "Maos uppfattning om motsättningarna är skarpare och mer djupsinnig" än Stalins¹ på allvar. Om det inte vore för att artikelns hela innehåll röjer att Thomson menar allvar, skulle man kunna tro att orden skrevs med glimten i ögat, som en kritik i form av överdrivet beröm. Mer träffande är då Arthur A. Cohens omdöme, fäällt i ett speciellt sammanhang, att "detta är oskarp dialektik. Det är under Marx, Engels och Lenins nivå. Det påminner om Stalins klumpiga tänkande och stil."² Problemet med ett sådant resonemang är att det frestar en att avfärda Maos filosofi i dess helhet som en oskarp, populariserad parafras på Marx och Lenin. Maos filosofiska verksamhet förvandlas till ett litet egennöje för den allsmäktige ledaren, som skördar lagrar inom ett fack där han inte hör hemma. "Maos beskrivning av kvalitativ förändring", säger Cohen, "tycks utgöra vidden av hans originalitet som marxistisk dialektisk materialist."³ Bakom oskarpheten ligger emellertid en fullständig avvikelse från och ett förkastande av den dialektiska materialismen. Detta måste undersökas för sig. Mao Zedongs filosofiska åsikter är långt viktigare än hans tekniska begränsningar som filosof.

Ännu en sak bör påpekas. Detta arbete behandlar enbart Mao som dialektiker och jag vill på intet sätt påskina att slutsatserna om Maos filosofiska ståndpunkter eller kvalifikationer automatiskt kan överföras till andra teoretiska och praktiska frågor. Maos praktiska kvalifikationer som revolutionär ledare är allmänt kända. Bortsett från praktiska kvalifikationer och personlig framgång så tror jag att Mao Zedong har lämnat betydande och nyskapande bidrag till den politiska teorin. Hans teorier om gerillakrigföring och hans utvecklande av teorin om en på bondeklassen och på en bondearmé baserad nationell revolution är två exempel härpå. Dessa har dock behandlats för sig och i andra sammanhang – en analys av Mao som dialektiker bidrar väl ändå i sista hand till en sådan diskussion. En av avsikterna med denna uppsats är att påvisa att förhållandet mellan Maos filosofiska och politiska ståndpunkter inte automatiskt kan sammanföras under samma dialektiska rubrik.

För det andra: vad finns det för måttstockar på dialektisk materialism, vad kan användas som bedömningsgrund för Maos filosofiska arbeten? Det mest korrekta svaret är att det inte finns några sådana måttstockar. Jag tror emellertid att en godtagbar och högst användbar måttstock kan härledas fram. Lenin påpekade en gång att "det är omöjligt att till fullo förstå Marx

* Dessa tre texter finns samlade på marxistarkivet: [Mao Zedong om motsättningar](#)

¹ George Thomson, "Marxism in China today", *The Broadsheet* (London) Vol. 2, nr 5, sid. 4.

² Arthur A. Cohen, *The Communism of Mao Tse-tung* (Chicago 1966), sid. 21.

³ *Ibid.*, sid. 22.

Kapitalet och speciellt dess första kapitel utan att ingående studerat och förstått *helheten* i Hegels *Wissenschaft der Logik*. Följaktligen förstod ingen av marxisterna ett halvt århundrade senare Marx!”⁴ Jag har tagit det som en utgångspunkt. Marx tillämpade den dialektiska materialismen men fick aldrig tid över att författa en framställning av sin filosofi eller snarare av sin metod. Engels filosofiska arbeten är av synnerligen skiftande kvalitet.⁵ Lenins filosofiska och andra arbeten uppvisar en avsevärd kvalitetsförbättring efter hans studier av Hegel. Hans fragmentariska *Filosofiska anteckningar* är mer givande än hans bok *Materialism och empiriokriticism*⁶, som är mer materialistisk än dialektisk. De filosofiska insikter han vunnit avspeglas klart i hans politiska arbeten från tiden efter de hegelska studierna, i synnerhet gäller det *Imperialismen som kapitalismens högsta stadium*⁷ och *Staten och revolutionen*⁸. Jag har därför som måttstock sökt använda en sorts syntes av Hegel och Marx och Lenin, vilket väl tycks mig svara till en riktig syn på den dialektiska materialismen. Den står och faller med den tillämplighet den visar sig besitta i analysen av Mao.

Om praktiken

I essän *Om praktiken* blir det uppenbart att Maos filosofi inte bara är en popularisering av leninismen utan något annat. I högre grad än hans övriga arbeten är den full av det oskarpa och det triviala, banala plattityder framställs som djup visdom. Artikeln går ut på att teorin utvecklas ur praktiken och ”att människans samhällsliga praktik är det enda kriteriet på sanningen i hennes kunskap om yttervärlden”.⁹ Detta är enkla fakta vilket dock icke innebär att det är dialektisk materialism. Samma ståndpunkt återfinns i andra och helt motsatta filosofiska teorier. Kruxet är just hur praktiken blir teori och hur denna sedan testas i praktiken. Artikeln är i sin helhet, citaten från Lenin till trots, pragmatisk och empirisk.

”Den marxistiska filosofin, den dialektiska materialismen, har två framträdande kännetecken. Det ena är dess klasskaraktär: den medger öppet att den dialektiska materialismen står i proletariats tjänst. Det andra är dess inriktning på praktiken: den betonar teorins avhängighet av praktiken, framhåller att teorin är grundad på praktiken och i sin tur tjänar praktiken ... Praktiken är den främsta och grundläggande utgångspunkten i den dialektisk-materialistiska kunskapsteorin.”¹⁰

Detta är allmänt sett helt giltigt, om än högst ensidigt. Giltigheten bleknar emellertid bort när Mao skall konkretisera den genom exempel, bevisa den.

Ett av de exempel som ges är människor som utifrån kommer på studiebesök till de kommunistiska territorierna i Yanan och studerar förnimbara realiteter.

”När medlemmarna i studiegruppen har samlat olika data och dessutom 'tänkt över dessa', är de i stånd att komma till omdömet att 'kommunistiska partiets politik för nationell enhetsfront mot Japan är genomgripande, ärlig och uppriktig'.”¹¹

Detta är andra stadiet av kunskapsprocessen och redan nu måste vi påpeka att varken Marx eller Lenin skulle ha tolererat något sådant subjektivt nonsens om ”ärlig och uppriktig”.

⁴ V. I. Lenin, *Philosophical Notebooks (Collected Works, Vol. 38)* (Moskva 1961), sid. 180.

⁵ ”Den 'dialektiska' materialism, eller monism, som framförs i *Anti-Dühring* och i de essäer om naturfilosofin, som först 1925 publicerades under titeln *Dialektik der Natur*, står bara i avlägset släktskap med Marx egen synpunkt ...” George Lichtheim, ”On the Interpretation of Marx's Thought”, *Survey*, nr 62 (jan. 1967), sid. 5. ”Resultaten (av Engels arbeten om naturfilosofin) var knappast sådana att de höjde Engels anseende som filosof hos dem som inte accepterar hans skrifter som beståndsdel av tros läran.” Frederick Copleston, *A History of Philosophy* (Garden City, 1965), Vol. 7, Part II, sid. 82.

⁶ *Samlade verk i urval*, band 18-19.

⁷ Stockholm 1926, Frams förlag.

⁸ Stockholm 1964, Tema.

⁹ Mao Tse-tung, *Politiska skrifter* (Stockholm 1967, Tema), sid. 24.

¹⁰ *Ibid.*, sid. 25.

¹¹ *Ibid.*, sid. 26.

”Efter detta omdöme kan de, om också de uppriktigt önskar enhet för att rädda nationen, gå ytterligare ett steg och dra följande slutsats: 'Den nationella enhetsfronten mot Japan kan bli framgångsrik'.”¹²

Och detta är mer än bara ett exempel. Det är rent empirisk progression utan ett spår av inre dialektik. Det är ett subjektivt omdöme, som fullständigt saknar antydning om en inre och nödvändig progression från ett stadium till det nästa.

De övriga exemplen står på samma nivå. Praktikens innebörd tolkas på följande sätt:

”Om ni vill ha direkt kännedom om ett visst ting eller en viss klass av ting, måste ni personligen deltaga i den praktiska kampen för att förändra verkligheten ... endast genom personligt deltagande ... kan ni blottlägga detta tings eller denna klass' av ting väsen och förstå dem.”¹³

Lite senare påstår han:

”Om ni vill lära känna revolutionens teori och metoder, måste ni deltaga i revolution.”¹⁴

Stackars Karl Marx som aldrig fick en chans att vara med om just det: Tilläggskommentaren: ”det mesta av vår kunskap kommer ur indirekt erfarenhet”¹⁵ gör inte heller den saken bättre. Trots att sistnämnda påstående gör det möjligt att påstå att Mao formellt har rätt, att en sida balanseras mot den andra, förtar det i samband med denna artikel inte på något sätt intrycket att uppfattningen om samhällelig sanning reducerats till en order om anslutning till kommunistiska partiet och ”tillrättaläggandet” av citatet i fråga utgörs helt enkelt av ett påstående att, om man tillhör partiet kan man låta det göra ens erfarenheter.

Detta intryck förstärks ytterligare av ännu ett exempel: det om en kamrat som tvekar att åta sig ett uppdrag.

”Om han ägnar en del tid åt arbetet och vinner erfarenhet, och om han är en människa, som är villig att undersöka saker utan förutfattad mening och inte en som angriper problemen subjektivt, ensidigt och ytligt, kan han sedan dra slutsatser om hur han ska utföra arbetet och göra det med friskare mod.”¹⁶

Sensmoralen av denna lilla berättelse, banal som ett hurtigt ordspråk, är att kamrater borde inte tveka; att med erfarenhet från arbetet blir de kvalificerade och experter. Längre än så kan man inte komma från dialektiken. Jämför med följande från Hegel:

”Den s.k. förklaringen och beviset av det konkreta element som tillförs lärosatser visar sig delvis utgöra en tautologi och delvis en förvirring av det verkliga förhållandet; vidare framgår det att denna förvirring *tjänade till att dölja det bedrägeri av kunskapsprocessen*, vilket har tagit upp erfarenheten ensidigt (det enda sätt på vilket det kunde komma fram till sina enkla definitioner och grundsatser) och kringgår vederläggning ur erfarenheten genom att undersöka och tillerkänna den giltighet inte som konkret helhet utan som exempel, och det bara i den riktning som tjänar hypotesen och teorin. I detta den konkreta erfarenhetens underordnande till förmån för förutfattade bestämmingar fördunklas teorins grundval och uppvisas bara från den sida som företer likhet med teorin ...”¹⁷

Lenin citerade detta stycke i sina *Filosofiska anteckningar* och tillade: ”anmärkningsvärt riktigt och djupsinnigt” och ”mot subjektivism och ensidighet”.¹⁸ Det är som det skrevs som svar på Maos *Om praktiken*. Lenins anmärkning ”Exempel: löjligt anspråksfull behandling av trivialiteter, etc.” är ännu en släng åt Maos essä. Hegel betecknar Maos typ av filosofi som

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid., sid. 28.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid., sid. 29-30.

¹⁷ G. W. F. Hegel, *Wissenschaft der Logik, Zweiter Teil, Sämtliche Werke, Band V* (Stuttgart 1936), sid. 315-316.

¹⁸ *Collected Works*, Vol. 38 (*Philosophical Notebooks*), sid. 210.

syntetisk kunskapsprocess, ett underlägset tänkande som inte nått de höjder dialektiken är mäktig.

Mao försvarar det ytterligare för sig genom de anspråk han ställer på sin artikel. Den avslutande satsen lyder:

”Detta är den dialektisk-materialistiska kunskapsteorin i dess helhet, och detta är teorin om enheten mellan kunskap och handling.”¹⁹

Vilket gör det omöjligt att påstå att Mao bara avsåg att återställa jämvikten, att trycka lite mer på praktiken, eftersom alla tidigare tryckt på teorin. Jämvikten är fullständigt upphävd och redaktören av den engelskspråkiga upplagan av Maos samlade avslöjar varför:

”’Om praktiken’ skrevs för att från den marxistiska kunskapsteorins ståndpunkt avslöja dogmatism och empiricism, speciellt då de dogmatiska villfarelserna, som subjektiva villfarelser inom partiet.”²⁰

Dogmatism är det samma som ett överdrivet fasthållande vid Marx' teorier. På samma gång som Mao etablerade sitt ledarskap över det kinesiska kommunistpartiet, nödgades han lägga den teoretiska grunden för vilka som helst avvikelser från den marxistiska teorin som tycktes honom nödvändiga. Såvida praktiken är det primära, och partiets praktik den ytterst avgörande av all praktik, och om förhållandet mellan praktik och teori inte någonstans uttrycks klart, så förkroppsligas följaktligen all praktik och teori av ”Mao Zedong-tänkandet”. Den enkle partimedlemmen lämnas ingen teoretisk metod med vilken han själv kan undersöka verkligheten, ty partiets metod är empirisk och kan inte testas förutom i praktik, d.v.s. när det är för sent. När Lenin säger ”människans och mänsklighetens praktik är testen, kriteriet på kunskapens objektivitet”²¹ och när han på många sätt och ställen upprepar denna idé, står det av helhetssammanhanget fullständigt klart att han yttrar sig historiskt i termer av väsentliga händelser och mänsklig erfarenhet. Han gör inte som Mao, han ägnar sig inte åt ”löjligt anspråksfull behandling av trivialiteter”.

I *Om praktiken* förekommer en ovanlig hänvisning till klasskampen:

”Människans samhällseliga praktik är inte begränsad till verksamhet i produktionen utan antar många andra former klasskamp, politisk verksamhet, vetenskap och konstnärlig verksamhet ...”²²

Klasskampen framställs senare i samma stycke återigen som ett annat slag samhällselig praktik, avskild från det materiella livet, d.v.s. produktionslivet. Detta är verkligen en avvikelse från Marx och Lenin, för vilka klasskampen trots att den innehöll alla samhällsyttningar framförallt återfanns inom produktionsprocessen. Det är svårt att förstå just denna formulering utom i förhållande till det kinesiska kommunistiska samhällets behov. Mao har framfört teorin om att klasskampen under en mycket lång tid kommer att bli ett drag i det kommunistiska samhället.²³ Vilket emellertid inte av arbetarna får uppfattas som ett fritt fram att kämpa för sina rättigheter i fabriker. Följaktligen blir det nödvändigt att korrigera Marx och Lenin, att överföra produktionsprocessen till politiken, d.v.s. till det område där partiet utövar all kontroll och där självständig och spontan arbetaraktivitet är utesluten.

I *Om praktiken* dyker också det första tecknet upp på ett synsätt som ytterligare utvecklas i *Om motsättningar*.

¹⁹ Mao, op. cit., sid. 36.

²⁰ Mao Tse-tung, *Selected Works* (Peking 1965), Vol. 1, sid. 296.

²¹ *Collected Works*, Vol. 38, sid. 211.

²² Mao Tse-tung, *Politiska skrifter*, sid. 24.

²³ Enligt en ledare i *Jiefangjun Bao* (Daglig tidning för Befrielsearmén) av den 4 maj 1966 lär Mao anse att klasskampen kommer att fortgå i ”århundraden”. *The Great Socialist Cultural Revolution in China* (1) (Peking 1966) sid. 20-28.

”Allt eftersom den mänskliga praktiken, vilken förändrar verkligheten i överensstämmelse med givna idéer, teorier, planer eller program, går längre och längre framåt blir människans kunskap om den objektiva verkligheten likaledes djupare och djupare.”²⁴

Lägg märke till satsen: ”i överensstämmelse med givna idéer, teorier, planer eller program” och jämför den med Marx' berömda ord:

”Det är inte människornas medvetande som bestämmer deras vara utan tvärtom deras samhällliga vara som bestämmer deras medvetande.”²⁵

Maos ord är, som jag skall försöka visa nedan, inte en olycklig formulering, en följd av oskarphet och uttryckssvårigheter. De utgör en länk i en idealistisk och intellektuell historiesyn som är en integrerad del av Mao Zedongs filosofi.

Om motsättningar

Motsättningarna för oss till dialektikens kärna och det är nödvändigt att börja med en antydning om vad dialektiken innebär. I förordet till sin *Phänomenologie des Geistes* säger Hegel att ”saken uttöms inte i sitt ändamål utan när den utarbetas; inte heller är det uppnådda resultatet i sig den konkreta helheten utan det tillsammans med sin tillblivelseprocess ...”²⁶ Samma sak säger han på många ställen och på många sätt: att dialektiken är en helhet och en process, inte bara några regler och slutsatser.

Att Lenin var förtrogen med denna dialektikens inre karaktär framgår av de sexton punkter han noterade som ”dialektikens element”:

1. Granskningens *objektivitet* (inte exempel, inte skillnader utan tinget-i-sig).
2. Den fullständiga helheten av detta tings mångfaldiga relationer till andra ting.
3. Detta tings (respektive fenomenens) *utveckling*, dess egen rörelse, dess eget liv.
4. Detta tings inre motsatta *tendenser* (och sidor).
5. Tinget (fenomenet etc.) som *motsatsernas summa och enhet*.
6. Dessa motsatser, motsägelsefulla strävandes etc. *kamp*, respektive utbredning.
7. Föreningen av analys och syntes – nedbrytandet av de enskilda delarna och helheten, summeringen av dessa delar.
8. Varje tings (fenomens etc.) relationer är inte bara mångfaldiga, utan allmänna, universella. Varje ting (fenomen, process etc.) är förenat med *varje annat*.
9. Inte bara motsatsernas enhet, utan varje begränsnings, kvalitets, drags, sidas, egenskaps *övergång* i *varje annan* (i sin motsats?).
10. Den oändliga upptäcktsprocessen av *nya sidor*, relationer, etc.
11. Den oändliga processen av fördjupande av människans kunskap om tinget, fenomenet, processerna etc., från urskiljbarhet till väsen, från mindre djupt till djupare väsen.
12. Från samexistens till orsakssammanhang och från en sammanhangsform och ett ömsesidigt beroende till en annan, djupare, generellare form.
13. Upprepning på ett högre stadium av vissa drag, egenskaper etc. av det lägre och
14. Det tydliga återvändandet till det gamla (negationens negation).
15. Innehållets kamp med formen och tvärtom. Förkastandet av formen, innehållets omformning.

²⁴ Mao, op cit., sid. 35.

²⁵ Karl Marx, *Till kritiken av den politiska ekonomin*, andra upplagan (Stockholm 1955), sid 9.

²⁶ G.W.F. Hegel, *Phänomenologie des Geistes, Sämtliche Werke Band II* (Leipzig 1909), sid. 5.

16. Kvantitetens övergång till kvalitet och vice versa (15 och 16 är *exempel* av 9).²⁷

Jag citerar dessa punkter i deras helhet – inte för att de lyckas förkroppsliga dialektiken som helhet utan därför att de vittnar om Lenins medvetande om dialektiken som en process av ständig förändring, av ständigt omformade relationer, av allt nyare och djupare insikter och upptäckter. Lenin förstod förvisso vad Hegel menade när denne benämnde sin filosofi spekulativ logik. För att kunna uppfatta rigiditeten, de fixerade kategorierna och föreställningarna, uppfattningen om sanningen som en avslutad produkt, allt detta som Maos *Om motsättningar* vimlar av, är det nödvändigt att ställa upp Maos essä mot Lenins punkter i deras helhet. Den skarpa kontrasten är, kommer det att visa sig, inte resultatet av någon ”popularisering” eller förenkling utan av något helt annat.

All orsak och verkan är för Mao enkel och självskriven.

”Motsättningen inom ett ting är grundorsaken till dess utveckling, medan dess inbördes samband med och inverkan på och från andra ting är sekundära orsaker. Den materialistiska dialektiken bekämpar således energiskt teorin om yttre orsaker eller yttre drivkrafter, som framföres av metafysisk mekanisk materialism och vulgär evolution.”²⁸

Maos exempel förstärker rigiditeten i denna inledande framställning samtidigt som det primära orsakssammanhanget blir utvecklingens grundläggande element. Detta är inte bara en ofullständig presentation av dialektiken; det är en falsk presentation. Lenin anmärker:

”När man studerar Hegel om orsakssammanhanget, förvånas man först av hur relativt kort han dröjer vid detta, av kantianerna älskade ämne. Varför? Jo, just därför att orsakssammanhanget för honom bara är *en* av det universella sammanhangets bestämningar, en som han redan tidigare, i sin fullständiga redogörelse, täckt långt djupare och fullödigare; alltid och från allra första början med tryck på detta sammanhang, de ömsesidiga övergångarna etc., etc.”²⁹

Att lösa motsättningar

Redan i första delen av *Om motsättningar*, i ”De två världsåskådningarna”, återkommer den filosofiska idealism, som bara antydtes i *Om praktiken*. Mao säger att den

”dialektiska världsåskådning[en] lär oss först och främst hur vi ska iaktta och analysera motsatsernas rörelse i olika ting och hur vi, på grundval av denna analys, ska ange metoderna att lösa motsättningarna”.³⁰

Detta om att lösa motsättningar återkommer ständigt.

”Kvalitativt olika motsättningar kan lösas endast med kvalitativt olika metoder...”³¹ ”... principen att använda olika metoder för att lösa olika motsättningar ...”³² ”... finna en väg att lösa dess motsättningar.”³³

Och så vidare. Priset tas naturligtvis av essätiteln *Om det rätta sättet att lösa motsättningar inom folket*. Mao motsäger på så sätt sin annars korrekta opposition mot yttre orsaker och sitt fasthållande vid att motsättningen är den inre rörelsens ursprung. Begreppet att ”lösa” motsättningar är, så som det används av Mao, ett renodlat yttre och manipulativt begrepp. Det används inte i historisk eller objektiv mening även lösning som ett resultat även dialektisk process. Detta begrepp om ”lösning” förkastas fullständigt av Hegel och av Lenin tillika.

²⁷ *Collected Works*, Vol. 38 (*Philosophical Notebooks*), sid. 221-222, kurs. orig.

²⁸ OP. cit., sid. 39.

²⁹ *Collected Works*, Vol. 38, sid. 162, kurs. orig.

³⁰ Op. cit., sid. 47.

³¹ Ibid., sid. 47.

³² Ibid.

³³ Ibid., sid 57.

”Det är det negativa självförhållandets enkla punkt, all aktivitet, sinnlig och andlig självrörelse, inre källa, den dialektiska själ som innehåller all sanning och genom vilken den allena är sanning; ty upphävandet av motsatsen mellan föreställning och verklighet, och den enhet som är sanning, vilar uteslutande på denna subjektivitet. – Den andra negation vi kommit fram till är upphävandet av motsättningen, negationens negation, men den är lika lite som motsättningen *en* yttre reflektions *verk*; den är livets och andens innersta och mest objektiva ögonblick varigenom ett subjekt, individen, det fria, är.”³⁴

Kursiveringen är Lenins, som också tillfogade följande anmärkningar: ”dialektikens kärna” och ”kriteriet på sanning (begreppet och verklighetens enhet).”³⁵

Vad det här är fråga om är fundamentalt med avseende på de sorts historiska exempel, som Mao använder för att illustrera sina filosofiska ståndpunkter. C. L. R. James skriver:

”Detta är nyckeln till den hegelianska dialektiken och följaktligen till det marxistiska tänkandet ... Tänkandet är inte ett verktyg med vilket man bearbetar ett innehåll. Innehållet är i rörelse, utvecklas, förändras, skapar nya tanke kategorier och ger dem inriktning.”³⁶

Hegel menar att

”det kan bara vara innehållets natur som rör sig i en vetenskaplig kunskapsprocess, eftersom det tillika är innehållets egen reflexion, som själv först bestämmer och skapar sin bestämning.”³⁷

Lenin uttrycker saken så här:

”Logiken är vetenskapen, inte om yttre tankeformer, utan om utvecklingslagarna 'för alla materiella, naturliga. och andliga ting', etc., utvecklingen av världens och av dess kunskapsprocess hela konkreta innehåll ...”³⁸

Det är här fråga om två saker. För det första att motsättningar inte är problem som måste, eller kan, ”lösas”. De utgör en komplex uppsättning eller serie av ständigt förändrade relationer som på vissa sätt ”upphävs”. Tänkandets funktion är inte att lösa dem utan att omfatta sättet på vilket motsättningen, objektivt, upphävs. Just därför har följande rigida och formalistiska påstående ingenting med dialektik att göra:

”Kvalitativt olika motsättningar kan lösas endast med kvalitativt olika metoder. Till exempel, motsättningen mellan proletariatet och bourgeoisien löses genom den socialistiska revolutionens metod ...”³⁹

Som det står där är det inte mycket mer än en tautologi. Det döljer mer än det avslöjar. Dialektikens funktion kommer man på spåren om man ställer frågan: Hur förändrades och utvecklades motsättningens två poler (bourgeoisie och proletariat) så att den sociala revolutionen tog sig Pariskommunens form 1871, sovjeternas 1905 och 1917, arbetarrådets i Ungern 1956?⁴⁰ Allt eftersom motsättningens två sidor rör sig mot en ny konfrontation skall framförallt denna speciella motsättnings utveckling studeras för att man skall kunna finna en antydning om nästa stades form. Det är denna fråga Lenin försöker besvara i *Staten och revolutionen*. Mao skyr den som pesten.⁴¹

³⁴ Hegel, *Wissenschaft der Logik*, Zweiter Teil (Stuttgart 1936), sid. 342-343.

³⁵ *Collected Works*, Vol. 38, sid. 229.

³⁶ C. L. R. James, *Notes on Dialectics* (Detroit u.å.), sid. 3. (Ursprungligen författat 1948 publicerades detta arbete först 1966)

³⁷ *Wissenschaft der Logik*, Erster Teil (Stuttgart 1936), sid. 17.

³⁸ *Collected Works*, Vol. 38, sid. 92-93.

³⁹ Mao, op. cit., sid. 47.

⁴⁰ Slutet på meningen avslöjar naturligtvis varför frågan ligger bortom Maos dialektik.

⁴¹ Som kontrast mot Maos sätt att använda motsättningen för att ställa partiet ovanför den historiska processen, innehåller C. L. R. James *Notes on Dialectics* ett värdefullt exempel på hur begreppet om motsättning kan användas för att belysa det proletära partiets utvecklingsskeden. ”De antagonistiska elementens utvecklande inom

För det andra är det fråga om Maos exempel. Dialektiken skiljer sig från den formella logiken genom att den står i ett inre förhållande till innehållet. Den formella logiken kan vara korrekt vare sig tillämpade fakta är riktiga eller felaktiga. Det dialektiska tänkandet däremot inte eftersom det, framför allt, inbegriper objektiva kategoriers självrörelse. Tankekategorierna kan därför inte framställas eller fastslås som givna; de måste härledas ur verkligheten, de måste framställas i sin objektiva självrörelse och de måste framställas som oundvikligen utvecklande sig mot sina motsättningsars upphävande, d.v.s. mot sin undergång. Det sistnämnda är väsentligt och anledningen till att Marx kallade den hegelianska dialektiken för en kritisk filosofi. När man behandlar Maos filosofiska arbeten får man således ta hänsyn till en mycket komplex problemskala – något som för oss långt utanför filosofins gränser och måste uteslutas från denna essä. Framför allt: den objektiva sanningen i de fakta som Mao använder för att utveckla sin argumentering står i ett inre förhållande till själva argumenteringen och om de faktiska händelserna framställs falska eller förvrängda blir också den dialektiska logiken falsk eller förvrängd.⁴² Vissa element hos eller sidor av presenterade fakta är emellertid av mer direkt relevans och måste behandlas.

Som exempel på de ”inre orsakernas” företräde anger Mao revolutionens nederlag 1926 och tillskriver det

”den opportunist som då fanns inom det kinesiska proletariatet (inom Kinas kommunistiska parti) ... Senare tillfogades den kinesiska revolutionen åter svåra bakslag av fienden till följd av att äventyrspolitik uppkommit inom vårt parti ... Sålunda ser vi att frågan huruvida ett politiskt parti ska kunna leda revolutionen till seger är beroende av riktigheten i dess egen politiska linje och fastheten i dess egen organisation.”⁴³

---

arbetarrörelsen står klart. Ständigt högre stadier, skarpare konflikter av arbetarrörelsens utveckling som objekt och som medvetande. *Allt starkare och fördjupade försök från massornas sida att bryta igenom detta förhållande ...* Det är uppenbart att proletariatets konflikt står mellan det själv som objekt och det själv som medvetande, dess parti. Partiet har en egen dialektisk utveckling. Denna konflikts lösning innebär delningens avskaffande. Miljonen medlemmar i franska kommunistpartiet, de 2,5 miljonerna i Italien, deras dominerande av fackföreningsrörelsen, allt detta visar att proletariatet vill avskaffa denna skillnad som är ännu en form av den kapitalistiska delningen av det manuella och intellektuella arbetet. Denna epoks revolutionära parti kommer att vara den organiserade arbetskraften själv tillsammans med den revolutionära småbourgeoisien. Avskaffandet av kapitalet och avskaffandet av skillnaden mellan proletariatet som objekt och proletariatet som medvetande kommer att vara en och samma process. Detta är vår *nya uppfattning* och det är med sådana ögon vi undersöker vad proletariatet i verkligheten är.” (sid. 46-47, kurs. orig.)

”Hegel följde sitt system till slutet och fastställde (genom sin världsande) tankeförmågan som universums rörelseprincip. Under detta baner länkade han samman varandet och vetandet. Och han gjorde tänkandet *fritt*, skapande, revolutionärt (dock bara för ett fåtal filosofer). Marxismen följde honom och fastställde människans arbetskraft som det mänskliga samhällets rörelseprincip. Under detta baner sammanlänkade Marx varandet och vetandet, och gjorde arbetskraften och därmed tänkandet fri, skapande, revolutionär för hela mänskligheten. Bägge undanröjde var på sitt sätt motsättningen mellan varandet och vetandet. Om nu partiet är proletariatets vetande så innebär proletariatets framtid partiets avskaffande. Detta är vår nya allmängiltighet i sin mest ohöljda och abstrakta form ...” (sid. 150) ”Vi är bortom *Staten och revolutionen*. Jag kan summera vår nuvarande belägenhet i orden: Partiet och revolutionen. Det är vårt språng. Det är vår nya allmängiltighet – avskaffandet av skillnaden mellan parti och massa. I de utvecklade länderna är vi i själva verket ganska nära den.” (sid. 154, kurs. orig.)

Så vitt jag vet är detta det enda ställe, där – åtta år före händelsen – den ungerska revolutionen abstrakt förutsägs.

⁴² Detta är anledningen till att Stuart R. Schrams förklaring måste förkastas: ”... om Maos framträdande i den 'rena' dialektikens rike inte är så verkningsfullt som Mr Holubnychy vidhåller så är inte heller hans bidrag till den 'tillämpade' dialektiken så betydelselöst som Mr Cohen vill göra det.” ”Mao Tse-tung as Marxist Dialectician”, *China Quarterly*, nr. 29 (jan. – mars 1967), sid. 160. ”Ren” och ”tillämpad” dialektik kan inte skiljas åt eftersom den enda ”rena” dialektiken med nödvändighet är den tillämpade dialektiken. Om man emellertid ersätter termen ”tillämpad dialektik” med ordet ”politisk” så att kontrasten kommer att stå mellan Maos politik och Maos dialektik så blir citatet ovan helt giltigt och förvränger förmodligen inte Mr Schrams grundläggande uppfattning.

⁴³ Op. cit. sid. 40-41.

Sålunda ser vi att frågan huruvida revolutionen skall segra inte beror på de respektive klassernas styrka eller svaghet (storlek, förhållande till produktions- och kommunikationsmedel, relativ samhällstyngd etc.) som (sant eller falskt) kan avspeglas i partipolitiska ideologier utan på den rent ideella representationen, den intellektuella konstruktionen av en politisk kurs och en politisk solidaritet. Inte nog med att Mao anfört orsaker som (om än sanna) står utanför, inte innanför, arbetarklassen och därför inte är dialektiska han har också anfört orsaker som är ideella och inte materiella. Det finns naturligtvis tillfällen i en revolutionär kris, då en politisk kurs kan vara avgörande. Den politiska kursen kan emellertid inte gripas ur luften. Den kan analyseras som korrekt bara i förhållande till proletarietets och de andra klassernas faktiska omständigheter, inte i förhållande till politiska ledares överlägsna eller underlägsna visdom. Det räcker med att sätta upp Maos metod mot Lenins. När Lenin 1914 ställdes inför det faktum att andra internationalens antikrigsprogram fullständigt bröt samman, nöjde han sig inte med att beskylla de socialistiska ledarna för förräderi. Han utarbetade sin studie över *Imperialismen som kapitalismens högsta stadium* för att finna klassmotsättningen inom arbetarklassen och drog slutsatsen att ett nytt skede av kapitalismen hade framskapat en privilegierad del av arbetarklassen, som drog nytta av den koloniala exploateringen. Vad han trodde vara de socialistiska partiernas degenerering tillskrev han detta förhållande. Subjektiva orsaker, såsom förräderi eller oriktig politisk kurs, var till största delen följder av en objektiv historietveckling.

Ett annat exempel framhäver än tydligare den idealistiska avvikelser från den dialektiska materialismen. När Mao diskuterar motsättningarnas säregenhet exemplifierar han en undersökning av ”de båda sidorna i varje motsättning” med en historia om Guomindang och kommunistiska partiet.⁴⁴ Före 1927 hade Guomindang vissa politiska riktlinjer och var revolutionärt och kraftfullt. ”Efter 1927 förändrades Guomindang emellertid till sin motsats och blev ett reaktionärt block av godsägare och storbourgeoisie”. Efter 1936 förändrades dess politik igen och det samarbetade med det kommunistiska partiet. Efter att i ena ögonblicket stått ”i förbund med olika klasser för den demokratiska revolutionen” blir Guomindang i det andra ”ett reaktionärt block av godsägare och storbourgeoisie”. Jag skall inte här ta upp frågan om själva historieskrivningen är riktig.⁴⁵ Vad som i detta sammanhang är väsentligt är att ingenstans förekommer något som helst försök att visa eller bevisa att Guomindangs klassammansättning på något sätt förändrades. Istället för att politiken bestäms av materiell grund, d.v.s. av klasskaraktären, bestäms organisationens klasskaraktär här av dess politik. Återigen är det medvetandet som bestämmer varat och inte tvärtom. Det krävs mer än ett rituellt tillämpande av det dialektiska språket, ”förändrat i sin motsats”, för att skapa ett dialektiskt tänkande.

Anledningen till att Mao så grovt våldför sig på en grundläggande lärosats hos den dialektiska materialismen blir lite tydligare i andra halvan av detta exempel, den om det kinesiska kommunistiska partiets utveckling.⁴⁶ Från 1924 till 1927 ledde kommunistiska partiet ”modigt” ... men begick äventyrspolitiska misstag. Från och med 1935 (d.v.s. från och med det att Mao tog ledningen) har partiet korrigerat sina misstag, etc., etc. Återigen en fullständigt idealistisk förklaring. Ingenstans förekommer, t.ex., någon uppskattning av partiets klassbas, av det faktum att kommunistiska partiet före 1927 var starkt inom arbetarklassen – en styrka som det fullständigt förlorade efter 1927 års sammanbrott. Återigen bortser jag ifrån frågan om Maos beskrivning av kommunistiska partiets utveckling är historiskt riktig. Den är

⁴⁴ Ibid., sid. 52-53.

⁴⁵ Inom kommuniströrelsen var uppfattningarna om dessa händelser synnerligen delade. Se t.ex. Leon Trotsky, *Problems of the Chinese Revolution* (New York 1932) [på svenska: [Trotskij om Kina](#)]. [Den intresserade rekommenderas i detta sammanhang framförallt Harold R. Isaacs, *The Tragedy of the Chinese Revolution*, Athenum Paperback, 2:nd rev. ed., (New York 1966) ö.a.]

⁴⁶ Op. cit., sid. 52.

helt uppenbart ofullständig och just ofullständigheten är kritisk för den dialektiska materialismen. Det har måhända en viss betydelse att Mao bara genom att på detta sätt avvika från den dialektiska materialismen kan framställa kommunistiska partiet som ett under alla omständigheter proletärt parti. Det är för Mao inte klassammansättningen som bidrar till att bestämma politiken. Det är politiken som bestämmer klass-”sammansättningen”.

Huvudmotsättningen och den viktigaste sidan i en motsättning

I syfte att ge sig själv frihet att sluta förbund med vilka som helst, i vanliga fall som reaktionära betraktade, organisationer eller stater (som Guomindang), som Mao finner nödvändigt, trycker han hårt på motsättningens säregenhet. Detta betyder helt enkelt att den universella principen om att alla ting innehåller motsättningar inte befriar en från ansvaret att bestämma varje konkret motsättnings specifika natur i varje enskild situation. Efter att länge ältat denna allmänna sats angriper Mao pudelns kärna. Det är inte så att varje ting eller fenomen bara har en huvudsaklig motsättning – det finns också en viktigaste sida i motsättningen. För Mao innebär detta en alltigenom rigid, formalistisk och odialektisk konstruktion, inom vilken uteslutande ideella och subjektiva omdömen kan göras.⁴⁷ När Guomindang samarbetar med kommunistiska partiet är motsättningens huvudsakliga sida Guomindangs progressivt revolutionära sida. När Guomindang vänder sig emot kommunistiska partiet blir den förra organisationens reaktionära natur den viktigaste sidan. Det måste upprepas: detta är, i fakta som i tänkande, fullständigt skilt från någon som helst materiell grund och fullständigt i avsaknad av *nödvändighetens* element, d.v.s. av den inneboende inre utveckling förutan vilken dialektisk materialism är intet.

Samma rigida formalism utsträcks till att gälla andra frågor. I motsättningen finns identitet och kamp. Exempel:

”Med revolutionen som medel omvandlar sig som ni vet proletariatet, en gång den behärskade klassen, till härskande klass, medan bourgeoisien, den förutvarande härskande klassen, omvandlas till den behärskade och dess läge förändras till det som ursprungligen intogs av dess motsats ... Hur skulle en sådan förändring kunna äga rum om det inte under givna betingelser funnes inbördes samband och identitet motsatserna emellan?”⁴⁸

Det är svårt att föreställa sig ett mer felaktigt tillämpande av begreppet om motsättningarnas enhet eller motsättningarnas genomträngande av varandra. Jämför denna rigida kategori-tillämpning med Lenins, ovan anförda, sexton dialektiska element. Ett enkelt platsbyte är det minst av allt fråga om. Ända in i själva slutet, processens avslutande med att en klass omkullkastar en annan, förutsätts *bägge* klassernas omintetgörande, inte bara ett enkelt platsbyte. I *Kapitalet* tillämpade Marx detta begrepp på ett riktigt sätt, framför allt i första kapitlet – men

⁴⁷ I en anmärkningsvärd not säger den franske marxisten Louis Althusser ”... *Om motsättningar* (1937) innehåller en hel serie av analyser där det marxistiska begreppet om motsättningar framställs i ett klart hegeliskt ljus. Dess väsentliga begrepp får man förgäves söka hos Hegel: huvudsaklig (sic) och sekundär motsättning; viktigaste (sic) och sekundär sida av motsättningen; antagonistisk och icke-antagonistisk motsättning, lagen om motsättningarnas olikhet i utvecklingen. Maos, av kampen mot dogmatismen inom det kinesiska kommunistpartiet föranledda, essä håller sig emellertid i allmänhet på ett beskrivande plan och är följaktligen i vissa avseenden abstrakt. Beskrivande: hans begrepp svarar till konkret erfarenhet. Delvis abstrakt: begreppen presenteras, fastän nya och löftesrika, som specificeringar av dialektiken i allmänhet snarare än som nödvändiga följder av den marxistiska samhälls- och historieuppfattningen”. (”Contradiction and Overdetermination”, *New Left Review*, nr 41, /jan.-feb. 1967/, sid. 19, fotnot 6.) Althusser tycks omedveten om att han genom att skilja Maos dialektik från Hegel också skiljer den från Marx. Althusser dragning till Mao är helt förståelig, eftersom han i sin essä på ett sofistikerat sätt försöker åstadkomma vad Mao åstadkommer helt öppet. Genom att befria marxismen från den hegelianska dialektiken förvandlar Althusser ”motsättningen” till en så bred och allmängiltig abstraktion att den blir meningslös – han förvandlar den marxistiska dialektiken till något som mest liknar ordinär vetenskaplig empiricism.

⁴⁸ Mao, op. cit., sid. 63-64.

också i verket som helhet. Kategorin kapital innehåller och är sin motsats, arbete. Kapitalet uppdelas i konstant och variabelt kapital. Konstant kapital är produktionsmedel; variabelt kapital är arbetskraft. Arbetet står således inte helt enkelt som en motsats i avvaktan någons och väntar på sin chans att omkullkasta kapitalet. Det är en del av själva kapitalet och förhållandet mellan de två och inom helheten är i ständig rörelse och förändring allt eftersom tekniska framsteg i det konstanta kapitalet förändrar (och förändras av) arbetets natur, arbetarklassens omfattning, arbetskontrollens natur, arbetarorganisationerna o.s.v. Att reducera denna rika och komplexa process, som vi här bara snuddat vid, till ett formellt platsbyte är som att avgöra vilka som är de snälla människorna och vilka som är de stygga genom att se efter vilka som bär vita pappershattar. Och naturligtvis är det Mao som delar ut hattarna.

Kritik och självkritik

Att dialektiken förfuskas är ingen tillfällighet. Utsuddandet av begreppen som historiska motivkrafter, den rigida formalismen, allt detta har ett syfte. Syftet är en teori om partiet och partiets roll i det kinesiska samhället.

”...motsättningar inom kommunistiska partiet löses genom kritikens och självkritikens metod ...”⁴⁹

Detta är förvånansvärt likt de filosofiska ståndpunkter som Zhdanov lät påbjuda de ryska filosoferna.

”I vårt sovjetiska samhälle, där de antagonistiska klasserna har likviderats, tar kampen mellan det gamla och det nya, och följaktligen utvecklingen från lägre till högre, inte form i kamp mellan antagonistiska klasser och i omstörtningar såsom fallet är under kapitalismen. Den tar istället form i kritik och självkritik, ett mäktigt instrument i kommunistiska partiets händer. Detta är obestriddligen en ny sida av rörelse, en ny typ av utveckling, en ny dialektisk lag.”⁵⁰

Ovanstående lades fram i en rapport till en filosofisk konferens i juni 1947 för att i kommunistiska partiets centralkommittés namn framtvinga en ny kurs.⁵¹ För att bekämpa idealismen introducerades en ny lag, kritik och självkritik, en alltigenom idealistisk konstruktion. I allt väsentligt upprepar Mao denna syn.⁵² Resultatet är en inverterad kritik av Hegel. Från att ha trott att historien var filosofins historia, medvetandets och självmedvetandets historia, fann sig Hegel slutligen stödja statsbyråkratin. Med utgångspunkt från statsbyråkratin finner sig (de kinesiska och ryska) stalinisterna lägga fram teorin att historien nu är medvetandets och självmedvetandets historia. Detta är en idealistisk syn som anlagts i syfte att hålla de materiella maktinstrumenten i andra händer än de enkla arbetarnas och böndernas.

Mao stöttar upp det hela genom att förfälska Lenins syn på antagonism och motsättning. Mao citerar Lenin enligt följande:

”Antagonism och motsättning är inte alls ett och detsamma. Under socialismen kommer den förstnämnda att försvinna, men den andra att bestå”.⁵³

⁴⁹ Ibid., sid. 47.

⁵⁰ Andrei A. Zhdanov, *Essays on Literature, Philosophy and Music* (New York 1950), sid. 71-72.

⁵¹ En genomträngande analys av denna utveckling återfinns i *State capitalism and World Revolution*, 2:nd edition (Welwyn Garden City u.å. /1956/), sid. 41-42. Gustav A. Wetter refererar denna konferens i *Dialectical Materialism* (New York 1963), sid. 183-189 men tycks inte vara medveten om betydelsen av ”upptäckten” av en ”ny” dialektisk lag.

⁵² Frågan om det var Mao eller Zhdanov som först upptäckte denna ”nya dialektiska lag” är inte väsentlig för de teser som utvecklas i denna essä. Det väsentliga är helt enkelt det faktum att denna lag förorsakades av såväl den ryska som den kinesiska kommunismens politiska behov. Studera Arthur A. Cohen, *The Communism of Mao Tse-tung* (Chicago 1966), sid. 22-28 för ett utvecklande av tesen att ”Om praktiken” och ”Om motsättningar” inte som påstås skrevs 1937 utan långt senare, 1950 och 1952. Motsatt åsikt redovisas i Stuart R. Schrams ”Mao Tse-tung as Marxist Dialectician”, *China Quarterly*, nr 29 (jan.- mars 1967), sid. 157-159.

⁵³ Citerat i Mao, op. cit., sid. 70.

Mao får detta till att blott och bart betyda:

”Om kamrater som begått misstag kan rätta dessa, kommer den (motsättningen) inte att utvecklas till antagonism”.⁵⁴

Men Lenin menade något helt annat. Det var hans åsikt att det socialistiska samhället skulle innebära klassernas försvinnande och därmed klasskampens upphörande. Det står helt klart att han satte likhetstecken mellan antagonism och klasskamp, d.v.s. en motsats som hade den objektiva verkligheten till grund och ställde människa mot människa. Med klassernas omintetgörande trodde han att, allt eftersom människorna fortsatte att omforma världen, motsättningen huvudsakligen skulle upprätthållas i fysiska eller vetenskapliga former. Detta har ingenting som helst att göra med Maos trånga perspektiv och egna angelägenheter. Lenins åsikt står i fullständig överensstämmelse med hans filosofiska ståndpunkter. För Mao, som förutsätter sekler av klasskamp inom det kommunistiska samhället, blir den bara ännu ett sätt att beröva vilken som helst materiell objektivitet dess filosofi.

Om det rätta sättet att lösa motsättningar inom folket

Detta är till allra största delen ett politiskt och inte ett filosofiskt arbete. Om titeln ändrades till ”Om det rätta sättet att behandla missnöje inom folket” skulle det ge en adekvat bild av innehållet och inte förorsaka någon missuppfattning om att det gäller någonting liknande dialektiska motsättningar. Titeln är emellertid avsiktligt vald för att understödja Maos argument – den skall förläna stycket ett sken av filosofisk objektivitet och den marxistiska dialektiska materialismens tyngd. I själva verket är den sista skuggan av dialektisk materialism försvunnen.

”Motsättningen mellan utsugare och utsugna, som finns mellan den nationella bourgeoisien och arbetarklassen, är antagonistisk”, säger Mao, ”men under de faktiska betingelser som råder i Kina kan en sådan antagonistisk motsättning, om den behandlas på lämpligt sätt, omformas till en icke-antagonistisk motsättning och lösas på ett fredligt sätt”.⁵⁵

Här har vi alltihop i ett nötskal: Kommunistiska partiet som historiens skapare och inte folkets massor. Kategorierna (arbetarklass, bourgeoisie) så rigida och meningslösa att Mao kan bolla med dem hur han vill. Klasser utan klasskamp (eller, om nödvändigt, klasskamp utan klasser). Den dialektiska materialismen, eller snarare dess skal, blir helt enkelt de citat som prästerna snokar upp och pluggar in utantill för att rättfärdiga nästa omkastning i den politiska kursen. Och nu är vi framme: Det är omöjligt att påstå att Mao Zedong på något sätt för den dialektiska materialismen vidare. Avvikelserna från Marx och Lenins filosofiska metod är alltför kraftiga för att å ena sidan accepteras som ofullständig popularisering eller, å andra, som utslag av slående originalitet. Mao besitter naturligtvis som de flesta andra människor en filosofi.⁵⁶ En adekvat redogörelse för denna filosofi ligger utanför denna uppsats ram. Vad som emellertid är mest iögonfallande är att hans filosofi är hans politiks tjänare. Den har inte drivit fram några av de bidrag han lämnat historien. Att Mao har lämnat den moderna världen egna bidrag kan inte förnekas. Vad som måste förnekas är att de har något som helst med filosofi att skaffa.

⁵⁴ Ibid., sid. 69.

⁵⁵ Ibid., sid. 215.

⁵⁶ I *State capitalism and World Revolution* placeras den stalinistiska (och maoistiska) filosofin in i sitt historiska sammanhang, sid. 38-45.